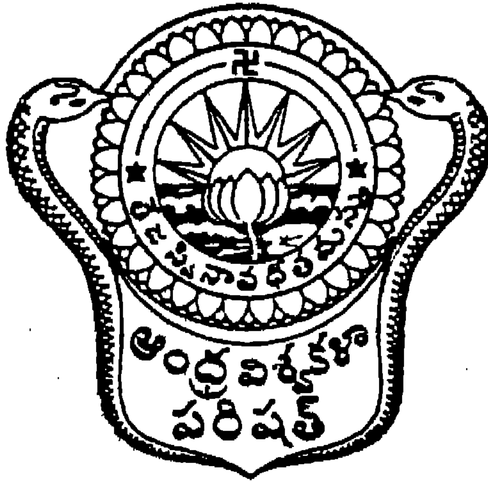
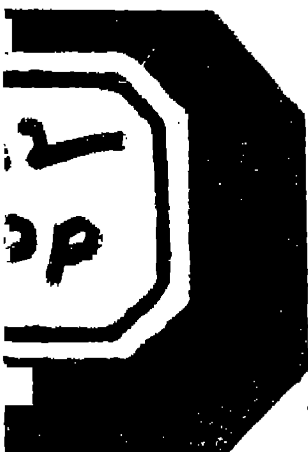
గ్రీకు రూపకములు

రచన :

యమ్. ఆర్. అప్పారావు, యమ్.ఏ.
యమ్.యల్.ఏ.
ఉపాధ్యక్షులు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం

ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ ప్రెస్సు
ల్తేరు, విశాఖపట్టణం 530 003

గ్రీకు రూపకములు

రచన :

యమ్. ఆర్. అప్పారావు, యమ్.ఏ.
యమ్.యల్.ఏ.

ఉపాధ్యక్షులు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం

కాపీలు : 500 నవంబరు 1977

సిరీస్ నె 135 B రు

వెల : రు. 2-75

ప్రతులకు :

డైరెక్టరు
ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ ప్రెస్సు
వాల్తేరు, విశాఖపట్టణం 530 003

ముద్రణ : ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ ప్రెస్సు, వాల్తేరు
విశాఖపట్టణం 530 003

పీఠిక

'గ్రీకు రూపకములు' సారస్వత విషయికమైన గ్రంథం. గ్రీకు నాటకాల పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, క్రమవికాసాలు ఇందు వివరించాను – క్రొత్తవానిని మానవుడు సంకోచం లేకుండా స్వీకరించడు. మనదేశంలో బ్రిటిషువారు ముందు పోస్టు కవర్లు ప్రవేశపెట్టారు. దరిమిలా కార్డులు వచ్చాయి. ప్రజల రహస్యాలను తెలుసుకోవటానికి వానిని ప్రవేశపెట్టారనే ఆందోళన లేచింది. ఈనాడు ఈ ఆందోళన సమాచారం మనకు హాస్యాస్పదంగా తోచకమానదు. గ్రీకునాటకాలు పుట్టిన రోజుల్లో ఇట్టి వింత సంఘటన ఒకటి వినవస్తూ ఉంది. క్రీ.పూ. 639-559 ప్రాంతంలో ఏతెన్సు నగరపరిపాలకుడైన సోలెన్, 'తెస్పిస్' నాటకం చూడటానికి వెళ్ళాడట. అంతకుముందు నాటక మంటే నాట్యంచేసి పాటలు పాడటం మాత్రమే. 'తెస్పిస్' వేషధారణం కొత్తగా ప్రవేశపెట్టాడు. ఈ నూతనవిధానాన్ని చూసి 'సోలెన్' 'ఈ విధంగా మాయనటన చేసి ప్రజలయెదుట అబద్ధమాడటానికి సిగ్గులేదా ?' అని గద్దించి అడిగాడట. దీనికి సమాధానంగా తెస్పిస్ 'నాటకంలో వినోదానికాడితే ప్రమాదం ఏముంది ?' అని సమాధానం చెప్పాడట, వెంటనే సోలెన్ తన చేతికర్రతో నేలమీద కొట్టి 'మనమీ నటనను మెచ్చి గౌరవించినట్లయితే యిటువంటి నటనే ప్రజావ్యవహారాల్లో ప్రవేశించగలదు' అని కోపంతో అన్నాడట. 'కావ్యేషు నాటకం రమ్యమ్' అని గొప్పగా చెప్పుకొనే ఈనాటి నాగరికులకు గ్రీకు నాటకపు పురిటి రోజులనాటి ఈ కథ ముచ్చట గొల్పక మానదు.

మేకా రంగయ్యప్పారావు

గ్రంథకర్త

గ్రీకు రూపకములు

గ్రీకు రూపకములు

ఉపోద్ఘాతం :

ప్రాచీన గ్రీసుదేశపు విషాదాంతనాటకరంగాన్ని గురించి మొట్టమొదట తెలియజేసినవాడు వెల్కర్ అనే జర్మనీ పండితుడు. ఇతడు **1826** లో తన "శటిర్స్పియల్" అనే గ్రంథంలో – మొదట "డితిరామ్బు అనే ఆటతో అశువుగా పాడబడుతూ ఉండే నృత్యగేయంనుంచి పరిహాస నాటకం (శటరిక్ డ్రామా) ద్వారా విషాదాంత నాటకం (ట్రాజడి) ఉత్పన్నమయ్యింది" – అని పేర్కొన్నాడు.

మద్యానికి నాటక రంగానికి అధిదేవత అయిన "డయనీసస్" ఉత్సవాలలో కొంతమంది కలిసి "డితిరామ్బు" అనే నృత్యం చేసేవారు. ఈ నర్తకులు "డయనీసస్" సేవకులైన దేవతల వేషం వేసుకొనేవారు. "డయనీసస్" దేవుని సేవకులైన దేవతలకు "శటిర్స్" అని పేరు. ఈ దేవతలు మేకలను పోలి ఉండేవారు. అందువల్ల మేకకొమ్ములు, చెవులు, డెక్కలు, తోకలు, చర్మం మొదలైనవే యీ వేషధారులకు దుస్తులు. వీరు మేక చర్మాన్ని మొలకు చడ్డీవలె ధరించేవారు. అందువల్ల యీ బృందగానంలో (కోరస్‌లో) పాల్గొనేవారికి "ట్రాగోయ్‌లు" అని పేరు వచ్చింది. క్రమంగా ఈ "డితిరామ్బు" అనే హాస్యనృత్యగేయం అశువుగా కాకముందుగానే రచింపబడుతూ కొంత ఉన్నతస్థాయిని అందుకొనడంతో "శటరిక్ డ్రామా" అనే పేరు వచ్చింది. బృందగాన (కోరస్) దళానికి నాయకుడు ఒకడుండేవాడు. ఈ నాయకుడే కాలక్రమాన దళంనుండి విడివడి నటుడయ్యాడు. దీనితోపాటు నాటకరచనాశైలి కూడా ఉత్తమస్థాయి నందుకొన్నది. "శటరిక్" నాటకానికి తర్వాత "ట్రాగోయ్‌డియా" (మేకపాట) అనే పేరు స్థిరపడింది. కాని నాటకంలో పాల్గొనే కోరస్ దళంలోనివారు మాత్రం యింకా "శటిర్స్" గానే ఉండిపోయారు. ఈ దేవతలు స్వరూపంలోనే కాక స్వభావంలో కూడా జంతుతత్వం కలవారు. అందువల్ల నాటకం అసభ్యంగాను అపరిష్కృతంగానూ ఉండేది. గ్రీకు నాటకాన్ని యీ స్థితినుంచి ఉత్తమస్థాయికి తీసికొనివచ్చినవాడు క్రీస్తుకు పూర్వం **525–456** సంవత్సరాల మధ్యవున్న "ఈస్కిలస్" – ఈతని చేతిలో గ్రీకు నాటకం ఉత్తమ సాహిత్యరూపం దాల్చింది. "శటిర్స్"ను కూడా మార్చివేసి "కోరస్"లోను, నాటకంలోనూ పాల్గొనే వారినందరినీ యితడు మానవులుగా తీర్చి

చిద్దాడు. అయినప్పటికీ ప్రతి నాటకకర్తయు నాటకోత్సవాల్లో మూడు విషాదాంత నాటకాలను, ఒక "శటైర్" నాటకాన్ని తప్పకుండా ప్రదర్శించి తీరాలనే నియమం పెట్టడం జరిగింది. ఈ నియమం "శటైర్" నాటకాలు పూర్తిగా విస్మరింపబడకుండా ఉండడానికి యేర్పరచడం జరిగి ఉండవచ్చును.

పైన పేర్కొన్న విషయాలన్నీ "వెల్కర్" పేర్కొన్నవే. తరువాతివారు దీనిని సంపూర్ణంగా ఆమోదించలేదు. ఆమోదించని వారిలో గ్రీకు భాషలో పండితా ఖండలులైన డాక్టర్ ఎమిల్ రైఖ్, పికరిడ్ కేంబ్రిడ్జి ప్రభృతులున్నారు. "గ్రీకు నాటకరంగం - నాటకం" అన్న గ్రంథాన్ని రచించిన డాక్టర్ "ఫ్లికింజర్" ట్రాజడీని శటైరును డితిరాంబు నాట్యంనుంచి వెలువడిన రెండు శాఖలుగా భావించాడు. వెల్కర్ భావించిన విధంగా "డితిరాంబు"లో నుంచి శటైర్‌ను, అందులోనుంచి "ట్రాజడీ"యును వచ్చాయని యితడు భావించలేదు. ఈ విధంగా యెవరి సిద్ధాంతాల కనుగుణంగా వారుచేసిన యీ వాదప్రతివాదాలతో ప్రస్తుతం మనకు అవసరం లేదు. గ్రీకు నాటక పరిణామవికాసా లేవిధంగా వచ్చాయో పరిశీలించడమే మనకు ప్రస్తుతం అవసరం.

ఇప్పటికి ఉపలభ్యమానాలయిన ఈస్కిలస్, సోఫోక్లిజ్, యూరిపిడిజ్‌ల నాటకాలలో అన్నీకూడా క్రీ.పూ. అయిదవ శతాబ్దిలో రచింపబడినవే. వాటికి పూర్వం సాహిత్య నాటకీయ సంప్రదాయం సమృద్ధిగా ఉన్నది. నాటి నాటకాలలో కన్పించే కళాస్వరూపం యొక్క గాంభీర్య వైశాల్య భూయిష్ఠతలకు ఇవే మూలాలు. సాహిత్యశిఖరాలనదగిన హోమరు గ్రంథాలు (ఇతిహాసకావ్యాలు)—ఇలియడ్, ఒడెస్సీలు—కూడా అత్యంత ప్రముఖమైనవి. అకృత్రిమంగాను అడంబరరహితం గానే కాక ఆశ్చర్యకరంగాను హేత్వాభాసంగానూ మానవజీవితపు సమగ్రజీవితాన్ని ఇవి ప్రదర్శిస్తూ ఉంటాయి. క్రీ.పూ. 8 వ శతాబ్దినాటి హోమరు కావ్యాలకూ, 5 వ శతాబ్దినాటి ఉత్తమ విషాదాంతకావ్యత్రయ కాలానికి మధ్యకాలాన నాగరి కతలో అనేక పరిణామాలు వచ్చాయి. ఆధ్యాత్మికవిచారం ప్రారంభమయ్యింది. పారలౌకిక విషయాలను గురించి, మానవతను గురించి ఆలోచనలు జిజ్ఞాసా బయలుదేరాయి. ఆత్మనివేదనం ఉజ్వలంగా ఒనర్పగల భావకవి సమాజం వొకటి యీ కాలంలోనే తలయెత్తింది. మానవస్వభావాన్ని అవగతం చేసుకొన్న శాఫో, అల్‌సీఅస్, సీమొనడీజ్‌లు భావగీతాల నాలాపించారు. ఈ కవితా సంప్రదాయం ఒక్క కవులకే కాక సహృదయ ప్రేక్షకులకు కూడా ఉపకారకారకమయ్యింది. ఏతెన్సు పౌరులు తాము వినే మహాకావ్య పాఠాలలో తన్మయులై మునిగిపోయేవారు.

ఈ విధంగా క్రమంగా లభించిన అనుభవంతో క్లిష్టాలైన ఛందస్సులతో, ఉజ్వల సమున్నతాలైన భావాలతో కూడిన బృందగీతాలతో నిండియున్న విషాదాంత నాటకాలను సైతం చూచి వారు హర్షామోదాలను తెల్పడం సాగించారు.

తొలుదొల్త క్రీ.పూ. 5 వ శతాబ్దిలో కొన్ని ప్రత్యేకోత్సవాల సందర్భంలోనే యీ నాటకాలు ప్రదర్శింపబడుతూ ఉండేవి.

గ్రీకు నాటకరంగం :

ప్రాచీనకాలంలో ఈ నాటకాలు వెయ్యడానికి కొండల మధ్యభాగంలో ఆరుబయలుగా ఒక ప్రదర్శనాప్రదేశం యేర్పాటు చెయ్యబడుతూ ఉండేది. ఈ నాటక ప్రదర్శనా ప్రదేశాన్ని "థియేట్రస్" లేక "కోయిలన్" అని వ్యవహరించేవారు. సోపానక్రమంలో అర్ధచంద్రాకృతిగా ఉండి, మూసివేసిన గుర్రపు డెక్కవంటి స్టేడియాన్ని యీ ప్రదర్శనాప్రవేశం పోలి ఉండేది. అందులో ఒక్కొక్క తరగతిలోగల సీట్లవరకూ యెక్కడానికి "క్లిమోకియో" అనబడే సోపానాలుండేవి. థియేట్రస్ పై భాగాన్ని దిగువ భాగాన్ని ప్రత్యేకిస్తూ చదునైన ప్రక్కభాగం కూడా ఉండేది. క్రింద ఉత్తమ స్థానంలో "డయనీసస్" మఠాధిపతి ఉన్నతాసనం ఉండేది. ఆ ప్రదర్శనాని కితడొక విధంగా అధ్యక్షత వహిస్తాడని చెప్పవచ్చును. ఈ నాటక ప్రదర్శనాప్రదేశం చాలా పెద్దదిగా ఉండేది. ఏథెన్సులో ఉన్న డయనీసస్ థియేటరులో ఎయ్‌రాపలిస్ దక్షిణపు వాలులమీద నుంచి దాదాపు 17,000 మంది ఆసీనులవ్వడానికి తగినంతగా చుట్టూ గట్లు ఉండేవి. వాటిక్రింద నాటక ప్రదర్శకుల నిమిత్తం చదునైన వలయాకారస్థలం ఆర్కెస్ట్రా (నృత్యరంగం) ఉండేది. ఆర్కెస్ట్రాకు మధ్యగా ఒక బలిపీఠం వుంటుంది. నాటకాభినయంలో కొంతభాగం, అంటే, విన్యాసక్రమాలు నృత్యబృంద నృత్యాలు మొదలైనవి ఆర్కెస్ట్రాలో జరుగుతూ వుండేవి. ఆర్కెస్ట్రాకు కుడి యెడమ భాగాల్లో ప్రత్యేకంగా హద్దుకేర్పరచబడిన మార్గాలుండేవి. ప్రేక్షకులు, నటులు, బృందగాయకులు ప్రదర్శనాప్రదేశంలోకి ప్రవేశించడానికి బైటికి వెళ్ళడానికి యీ మార్గాలుపయోగించబడేవి. ఆర్కెస్ట్రాకు వెనుక భాగాన రంగస్థలం వుండేది. దాని వెనుక నేపథ్య గృహం వుండేది. ప్రారంభకాలంలోనూ, క్రీ.పూ. 5 వ శతాబ్ద్యంతంలోనూ నేపథ్యగృహం ఒక దారు నిర్మాణంగా ఉండేది. తరువాత క్రమంగా స్థిరమైన శిలాభవనమే నిర్మించబడింది. చాలా నాటకాలలో నేపథ్యగృహం గృహముఖాన్నో ప్రాసాద ముఖాన్నో దేవాలయ ముఖాన్నో సూచిస్తూ వుండేది. రంగులు వెయ్యబడిన తిరుగుడు చిత్రాలు,

పార్శ్వాలకు వేర్వేరు రంగులు వేయబడి పరిభ్రమించుతూ ఉండే రివాల్వింగ్ ప్రిజమ్స్ మొదలైన వివిధసాధనాలు రంగం మారినట్లు సూచించడానికి ఉపయోగింప బడుతూ వుండేవి. రంగులు వెయ్యబడిన కొయ్య తిరుగుడు చట్రాలు నేపథ్యగృహానికి అనుబంధాలుగా వుండేవి. ఒక్కొక్కప్పుడు నేపథ్య గృహం ముందువరుసలో నృత్యరంగానికి (ఆర్కెస్ట్రాకు) వెనుకగా రంగస్థల పురోభాగంలో యివి బిగింపబడుతూ వుండేవి. నేపథ్యగృహానికి సాధారణంగా మూడు ద్వారాలుండేవి. అవి నటుల ప్రవేశ నిష్క్రమణలకు, ఇతర అవసరాలకు ఉపయోగించబడుతూ ఉండేవి. క్రీ.పూ. 5 వ శతాబ్దిలో నేపథ్యగృహం పురో భాగంలో ఆర్కెస్ట్రాకు ఒక సోపానం పైగా చదునైన పీఠముండేది. దీన్ని ప్రొస్కేని యన్ లేక లేజినియన్ అనేవారు. ఇక్కడే నాటకాభినయనం యెక్కువగా జరిగేది. అవసరమైనప్పుడు నటులు ఆర్కెస్ట్రాలోకి దిగి అభినయం చేసేవారు. తక్కిన సమ యాల్లో రంగస్థలంలోనే నాటకాభినయం జరిగేది.

క్రమంగా కొంత కాలానికి రంగస్థలస్థానంలో ఒక భవనం వంటిది ఏర్పడింది. ఆర్కెస్ట్రానుంచి యీ భవనం పై కెక్కి నాటకాభినయంచేసేవారు. లాంగ్‌ప్రొస్కేని యన్ నేపథ్యగృహం ముందు వరండాకు రెండుప్రక్కలా ప్రొస్కేనియన్ నేపథ్య గృహ పార్శ్వాలు అని రెండుండేవి. రంగభవనం దారు నిర్మాణమైనప్పుడు దాని ఆకృతిని వివిధవిధాలుగా మార్చడానికి యీ పార్శ్వగృహాలుపయోగపడేవి. స్థిరమైన శిలాగృహం యేర్పడినప్పుడు యీ పార్శ్వగృహాలు ఎలా ఉపయోగపడ్డాయో స్పష్టంగా తెలియదు. క్రీ.పూ. 5 వ శతాబ్దిలో ఉపయోగించిన సాధనలు మరిరెండు ఉండేవి. నేపథ్య గృహంముందే నాటకాలన్నీ ప్రదర్శింపబడడంచేత నాటకాల లోని బహిర్దృశ్యాలు మాత్రమే ఉండి అభినయమంతా సాధారణంగా గృహంముందో హర్మ్యంముందో దేవాలయంముందో జరుగుతూ వుండేది. ఈ లోపాన్ని పూరించ డానికి, ఇళ్ళలోని దృశ్యాలను సూచించడానికి యూరిపిడిజ్, అరిస్టోఫెనిజ్ ఇంకా మరికొందరూ ఎకిలీమా అనే ఒకచక్రవేదికనుపయోగించేవారు. ఇది అంతరదృశ్యానికి సూచికగా భావింపబడుతూ వుండేది. నాటకవస్తువుల్లో క్లిష్టసమస్యలను పరిష్కరించ డానికి భగవంతుని జోక్యం అవసరమైనప్పుడు అతడు ఉపరితలం నుంచి అవత రించాలి గదా! కనుక క్రేన్ (ఓడ కొంగవంటి ఒక వాహనం) భగవంతుని వేష ధారి నిమిత్తం లోపలికి వచ్చేది. దానిమీద ఆ భగవంతు డవతరించేవాడు. "డి అస్ ఎక్స్‌మెకనా" యంత్రంనుంచి దేవుడు అని యీ వాహనాన్ని పిలిచేవారు. నాటక వస్తువులోని సమస్యలకు హేత్వాభాసాలు అసమంజసాలు అయిన పరిష్కారాలను చూపడానికి యిది ఒక మార్గంగా రూఢికెక్కింది.

ఈ విధమైన హంగులతో సౌకర్యములతో ఆనాడు నాటక ప్రదర్శనలు జరిగేవి. ఈ ప్రదర్శనలు సామాన్యంగా ప్రత్యేక ఉత్సవాల సమయాల్లో మాత్రమే జరిగేవని యితఃపూర్వమే సూచించడం జరిగింది.

ఉత్సవాలు :

క్రీస్తుపూర్వం 5 వ శతాబ్దిలో ఏతెన్సు నగరంలో నాటకాలు సాధారణంగా రెండు సందర్భాల్లో మాత్రమే—అందులోనూ మత సంబంధమైన ఉత్సవాలలో మాత్రమే—ప్రదర్శింపబడుతూ ఉండేవి. ఇతర సమయాలలో గ్రీకుజాతీయుల జానపదోత్సవాల్లో ప్రదర్శింపబడేవి. ఏతెన్సులో ఎక్కువ ప్రాముఖ్యంలేని ఉత్సవాన్ని "లెనా" లేదా "ఫెస్టివల్ ఆఫ్ వైన్ ప్రెస్" అనేవారు. ఇటువంటి ఉత్సవం జనవరి, ఫిబ్రవరి నెలల్లో జరిగేది. సాధారణంగా యీ ఉత్సవం మోదాంతనాటకాలకే ప్రసిద్ధి. అయినా కొన్ని విషాదాంత నాటకాలు కూడా ప్రదర్శింపబడుతూ ఉండేవి. ఎక్కువ ప్రాముఖ్యంకల ఉత్సవానికి "గ్రేటర్ సిటీ డయనీషియా" అని పేరు. "డయనీసస్" దేవుని గౌరవార్థంగా యిది మార్చి-ఏప్రిల్ నెలల్లో జరుగుతూ ఉండేది. అధిక సంఖ్యాకులైన ప్రేక్షకులీ ప్రదర్శనకు హాజరవుతూ వుండేవారు. కేకలు బొబ్బలు పెడుతూ యీ ప్రేక్షకులు తమ ఆమోదాన్నిగాని, నిరసననుగాని వ్యక్తంచేసేవారు. ఒక్కొక్కసారి పళ్ళుకూడా విసిరి వేసేవారు. పాపం! ఒకనటుడు ఒకసారి యీ విధంగానే అసంతుష్టి చెందిన ప్రేక్షకుల రాళ్ళ దెబ్బలతో చచ్చేంతపనిజరిగింది. నాటకాలకు ప్రవేశం ఉచితంగా ఉండేది. కాని క్రమంగా తరువాతి కాలంలో రెండు నాణాలు ప్రవేశరుసుం పెట్టారు. బీదవారెవరైనా కోరినట్లయితే ప్రభుత్వం డబ్బును ముదరాగా యిచ్చేది.

గ్రేటర్ డయనీషియాలో నాటక రచయితలకు మోదాంత నాటకాలలో ఒకటి, విషాదాంత నాటకాలలో ఒకటి, 'డితిరామ్బు'లో ఒకటి – మొత్తం మూడు పోటీలు జరుగుతూ ఉండేవి. పెలోపొనీసియన్ యుద్ధానికి పూర్వం యీ ఉత్సవం ఆరురోజులు జరిగేది. మొదటి రోజున విధ్యుక్తంగా జరిగే ఊరేగింపును, రెండవ రోజున "డితిరామ్బియా" బృందగానాల పోటీలు జరిగేవి. "డితిరామ్బు" సుశిక్షితులైన యాభై మందివున్న గాయకబృందం గానంచేసే డయనీసస్-పూజా విషయంకల బృందగీతం. ఈ బృందగీతం పోటీలో పది బృందాలు పాల్గొనేవి. మూడవ రోజున అయిదుగురు మోదాంత నాటకకవులు ఒక్కొక్క కృతిని పోటీకి సమర్పించేవారు. చివరి మూడు రోజుల్లో ముగ్గురు విషాదాంత నాటకకవులు

ఒక్కొక్కరూ మూడేసి విషాదాంతనాటకాలను, ఒక్కొక్క హాస్య (శటైర్) నాటక
పోటీలకు సమర్పించేవారు.

ప్రతి నాటక ప్రయోగానికీ చాలా శ్రద్ధవహింపబడుతూ ఉండేది. ఎ
ధనవ్యయం జరుగుతూ ఉండేది. నాటకరచయితే ప్రదర్శనాదర్శకత్వం వహి
అవసరమైతే స్వయంగా పాత్రధారణ కూడా చేస్తూ వుండేవాడు. విషాదా
నాటకాల్లో ముగ్గురు పాత్రలకంటె యెక్కువగా ఉండేవారుకారు. పౌర
సంపన్నుడైన వాడొకడు యీ నాటకప్రయోగ వ్యయమంతా భరించేవాడు.

విషాదాంత నాటకాలు విపులాలు, క్లిష్టాలు అయిన కళా విశేషాలు, సంభాష
లోను పద్య పఠనంలోను లయ, సుస్పష్టమైన అభినయం, ఉజ్వలవర్ణప్రదర్శ
మొదలైన విచిత్రాంశాలిందులో సమ్మేళనమొంది వుండేవి. బృందగీతాల
సంగీతము ఉండనే ఉండేది. ఇంక యీ నాటకాలలో వాద్యసంగీతం, బృ
గానం, ఉత్తమ స్థాయి నృత్యంకూడా వుండేవి. ముఖవైఖరీ విన్యాసాలవల్ల భ
ప్రదర్శనంచేసి రక్తికట్టించడం కష్టసాధ్యమైన విషయమని అనాటి ప్రేక్షక
నిశ్చితాభిప్రాయ మవడంచేత నటులంతా కృత్రిమ ముఖాలు ధరించేవారు. ఎత్తు
కన్పించడానికి, విగ్రహొన్నతిని పెంచుకోడానికి నటులు విషాదాంతనాటకోచితాలై
యెత్తుమడమల బూట్లు ధరించేవారు.

గ్రీకు విషాదాంత నాటకాలు కొన్ని విభాగాలు చేయ బడ్డాయి. నాట
నాంది ప్రస్తావనలతో ప్రారంభమయ్యేది. వీటిల్లో ఒక పాత్ర సంభాషణమాత్రంగా
యిద్దరిదిగాని వుండేది. ఇది నాటక సందర్భాన్ని ప్రేక్షకులకు పరిచయంచే
చిన్న దృశ్యం. పిమ్మట బృందగానం ప్రారంభమయ్యేది. బృందనాయకు
పాడుతూ ఆడుతూ వాద్యబృందంలో చేరేవారు. 5 వ శతాబ్ది తర్వాత కాలక్రమా
బృందగానం ప్రాముఖ్యం తగ్గిపోయింది. మొదట నాటకాభినయంతో యిది గాఢా
బంధం కలిగి ఉండేది. ఈస్కిలస్ కృతమైన "దినప్లయంట్స్" ఇందు
ఉదాహరణంగా గ్రహించ వచ్చును. కాని యూరిపిడిజ్ కృతాలైన అనంత
నాటకాలలో బృందగాయకులు నాటకంతో సంబంధంలేని భావగీతాలు పాడుత
ఉండేవారు. సాధారణంగా బృందగాయకులు నాటకాంతం వరకూ వాద్యబృంద
దగ్గరేవుండేవారు. విషాదాంతనాటకాల గాయక బృందంలో సాధారణం
పదిహేనుమంది సభ్యులుంటారు. వారిలో ఒకడు నాయకుడుగా ఉంటాడు
అతడు వాద్య సంగీతంతో నృత్యం చేస్తాడు. కొన్ని సమయాల్లో గాయకబృంద
రెండుగా చీలి ఒక దానికి ప్రత్యుత్తరంగా రెండోది పాడడం జరిగేది. ఒక బృంద

ఆర్కెస్ట్రాతో ఒకవైపు పరిక్రమిస్తూ "స్ట్రోపి" అనే గేయ విశేషాన్ని పాడుతుంది. రెండవ బృందం దానికి ప్రత్యుత్తరంగా "యాంటి స్ట్రోపి" అనే మరొక గేయ విశేషాన్ని పాడుతుంది. కొన్ని సందర్భాలలో యీ బృందగానంతో మరొక విధమైన గేయ విశేషంకూడా పాడడం జరుగుతుంది. ప్రారంభబృందగానం యీ విధంగా పూర్తిఅయిన వెంటనే మొదట ప్రాసంగిక కథనం వస్తుంది. ఆధునిక నాటకంలోని అంకానికి లేదా రంగానికి యిది సమానమై వుంటుంది. సాధారణంగా యిది మూడు పాత్రలమధ్య జరిగే సంభాషణారూపంగా వుంటుంది. బృందగానం వొకటి యీ ప్రాసంగిక కథనాన్ని అనుసరిస్తుంది. అందులో చివరలో యిది రెండు భాగాలుగా చీలి సంవాదరూపమైన బృందగానంగా మారుతుంది. సాధారణంగా నాటకమిట్లా నాలైదు భాగాలుగా రూపొందుతుంది. ప్రత్యేక సందర్భాల్లో బృంద గానం (కోరస్) స్థానాన్ని మరొకవిధమైన బృందగానం ("కోమస్" పేరనున్నది). ఆక్రమిస్తుంది. బృందగానానికి (కోరస్‌కి), కోమస్‌కి ఛందోభేదమే భేదం. ప్రాసంగిక కథనాలు బృందగానాలు అయిన తరువాత, "ఎగ్జోడస్" అనబడే ముగింపు దృశ్యం కూడా పూర్తి అయిన తర్వాత గాయకబృందం పార్శ్వ మార్గాల ప్రేక్షకుల దృష్టి పథంనుంచి తప్పుకొంటుంది. గ్రీకు విషాదాంతనాటకం చదివేవారు అందరూ అభిన్నంగావుండే లయానుగుణ ప్రవృత్తినాదం, గీతం, సంగీతాల నెంతమాత్రమూ మరువ కుండా వుండడం చాలా ముఖ్యమైన విషయంగా వుంటుంది. ఈ విధంగా పరిణమించిన గ్రీకు నాటకరంగంలో అసలు "డితిరామ్‌బు" మొదలైన నృత్యాది రచనలు యేవిధంగా ఆవిర్భవించి రూపొందాయో సూక్ష్మంగా గ్రహించడం అవసరం.

క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్ది మధ్యలో "కారింత్" నగరవాసి అయిన "ఏరియన్" అనే రచయిత "డితిరామ్‌బు" నృత్య గేయాన్ని ఆశువుగా కాక ఛందస్సు ననుసరించి వ్రాయ నారంభించాడు. అప్పటినుంచే "డితిరామ్‌బు" నృత్యగేయం సారస్వతరూపం తాల్చింది. క్రీ. పూ. 639–559 ప్రాంతంలో "ఏతెన్స్" నగరాధి పతి అయిన "సోలాన్" వ్రాసిన రచనలైన "ఎలిజీస్" వల్ల యీ అంశం నిర్వివాదంగా ధ్రువమవుతున్నది. మొట్టమొదట విషాదాంత నాటకాన్ని "ఏరియన్" ప్రవేశ పెట్టాడని "సోలాన్" స్పష్టంగా పేర్కొన్నాడు. తన రచనను "నాటకం" గా మొదట పేర్కొన్న వాడు "ఏరియన్" అనడానికి ఎటువంటి సందేహమూ లేదు. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్ది పూర్తి కాకముందే "డితిరామ్‌బు" సారస్వతంలో స్థానం సంపాదించుకొన్నది. "కోరస్"లో యాభైమంది నాట్యంచేస్తూ ఛందోబద్ధాలైన పాటలు పాడుతుండేవారు.

"ఏరియన్" తరువాత రచయితలలో సుప్రసిద్ధుడైనవాడు "సిష్యాన్" నగర వాసి అయిన "ఎపిజీనీస్." ఈ "సిష్యాన్" నగరం "పెలొపొనీసస్" రాష్ట్రంలోనిది. ఇది "డోరియన్" జాతివారికి నివాసస్థానం. ప్రథమ విషాదాంత నాటకకర్త యీతడే అని కొంతమంది పండితుల వాదం. "తెస్పిస్" ఇతనికి తరువాతివాడేనని ప్రసిద్ధి. "సిష్యాన్" అధిపతి అయిన "క్లీస్తనీజ్," క్రీ.పూ. 590 లో మేకను బహుమతిగా యేర్పరచి అంతకుముందు సిష్యాన్ రాజైన "ఎడ్రాస్టస్" గౌరవార్థం జరుగుతున్న ఉత్సవాన్ని "డయనీసస్" పూజార్థంగా మార్చివేశాడు. ఎడ్రాస్టస్‌పట్ల క్లీస్తనీజ్‌కున్న వైరభావమే యీ మార్పుకు కారణం. అంతకుముందు – అంటే, ఎడ్రాస్టస్ గౌరవార్థమే ఉత్సవాలు జరుగుతున్నప్పుడు – మేకను బహుమతిగా యివ్వడం జరిగేది కాదు. ఈ ఉత్సవ పరిణామానికి తరువాత మొదటి నాటకాన్ని ఎపిజీనీస్ వ్రాశాడు. ఈ నాటక రచన జరిగినప్పటినుంచి "కోరస్"లో కారింత్‌లోవలె డయనీసస్ సేవకులైన శటిర్స్‌కు సంబంధం తొలగింపబడింది. కారింత్‌లోవలె యీ నాట్యానికి 'శటిర్' నాటకం అని కాక ట్రాజడీ (మేక నాటకం) అని నామాంతరం యేర్పడింది.

క్రీ.పూ. 6 వ శతాబ్దిలో "ఎటికా" రాష్ట్రంలో అయోనిక్ జాతి ప్రసిద్ధిచెందిన జాతి. ఇంతవరకూ "పెలొపొనీసస్" రాష్ట్రాన్ని గురించి కారింత్, సిష్యాన్ పట్టణాల పౌరులను గురించి, పెలొపొనీసస్ రాష్ట్రవాసులైన డోరియన్ జాతివారిని గురించి తెల్సుకున్నాము. ఇప్పుడు ఎటికా రాష్ట్రాన్ని, ఆ రాష్ట్రంలో ఉన్న ఎకేరియా – ఏతెన్స్ పట్టణాలను, ఆయా పట్టణవాసులైన అయోనిక్ జాతివారిని గురించి యింక మనం తెలుసుకొనవలసి ఉంది. డోరియనులలో డయనీసస్ సేవకులైన "శటిర్స్"కు మేకరూపం ఉండేది. కాని అయోనియన్‌లలో "శటిర్స్"కు గుర్రపు రూపముండేది. క్రీ.పూ. 450 వరకూ యీ విధంగానే ఉన్నది. ఆ తరువాత ఎటికా పింగాణి పాత్రలమీద మేకరూపు శటిర్లు కనిపిస్తాయి. ఈ మార్పు అప్పటినుంచే వచ్చి వుంటుంది.

"కారింత్"లో ఏరియన్‌కు పూర్వం యే విధంగా డితిరాంబు అనబడుతూ బృందగానం (కోరస్) తో కలసిన నాట్యముండేదో ఆ విధంగానే ఎటికాలో కూడా వుండేది. దానికి ఎకేరియా నివాసి అయిన తెస్పిస్ సారస్వతరూపం యిచ్చాడు. ఈ తెస్పిసే పెలొపొనీసస్ రాష్ట్రంలోని కొన్ని ఆచారాలను గ్రహించి, మరి కొన్నింటిని ఊహించి ట్రాజడీకి నూతన జీవితాన్ని కలుగజేశాడు. పూర్వ సంప్రదాయాల ననుసరించి ఛందోబద్ధమైన కవిత్వాన్ని, మేకను బహుమతిగా యివ్వడాన్ని యితడు గ్రహించాడు. నటుణ్ణి సృష్టించడమనేది యితని స్వయంప్రతిభామూలకం.

డితిరామ్బులో బృందగాన (కోరస్) దళనాయకు డుండేవాడు. కొరిఫీయస్ అని అతని పేరు. అంటే, సూత్రధారుడన్నమాట. రచయిత తాను స్వయంగా యీ పాత్ర నిర్వహించేవారు. ఈ దళంలో ఉన్నవారే కార్యూలీ అనే ప్రశ్నలు వేస్తూవుండగా కొరిఫీయస్ (సూత్రధారుడు) సమాధానాలు చెప్పుతూ ఉండేవాడు. ఈ ఆచారాన్ని అనుసరించే పురోగమిస్తూ బృందగానదళం (కోరస్) నుంచి సూత్రధారుణ్ణి వేరు పరచి స్వతంత్రుడైన నటవ్యక్తిగా చూపడం "తెస్పిస్" చేసిన మహత్తరమైన కార్యం. అందువల్లనే 'యాక్టర్' (నటుడు) అనే పదం జవాబు చెప్పేవాడనే అర్థంలో ప్రయోగింపబడింది. సాఫోక్లిజ్ కాలంవరకూ ఆయా రచయితలే తమ తమ నాటకాల్లో నటులుగా ఉండేవారు. అరిస్టాటిల్ కూడా యీ విధంగానే పేర్కొన్నాడు. ఈ సమీక్షవల్ల "డితిరామ్బు" నాట్యగాన సూత్రధారుణ్ణుంచి విషాదాంత నాటకం యే విధంగా అవతరించిందో తెలుస్తుంది. డితిరామ్బు నాట్యంలో నటనగాని, పాత్రోచితవేషధారణగాని వుండేది కాదు.

తెస్పిస్ దీనిని సమగ్రంగా మార్చివేసి నాటకాభివృద్ధికి మహత్తరమైన సేవ చేశాడు. తాను స్వయంగా డయనీసస్ పాత్ర ధరించేవాడు. అందువల్ల మునుపటి రీతిగా డయనీసస్ సేవకులవలె వారి పాటలను పాడటమే కాక వేషధారణ చేసేట్లుగా కూడా చేశాడు. డయనీసస్ సేవకులు శటీర్స్, అనగా, మేకరూపు కలవారు. కాగా వారు మేక తోలు, మేక కొమ్ములు ధరించవలసి వచ్చేది. ఇంతేకాదు : మేకలవలె అభినయించవలసి వచ్చేది. ఇది భావి నాటకాభివృద్ధికి అత్యంతప్రధానమైన ఉపచారమని వేరే చెప్పనవసరం లేదు. అందువల్ల నటుడు పాత్రలో పూర్తిగా లీనమై, ప్రేక్షకుడు తనలో భావైక్యం పొందే అవకాశం యేర్పడి నాటకంలో రసస్ఫూర్తికి అనిర్వచనీయమైన దోహదం కలిగేది. కాబట్టి "కావ్యేషు నాటకం రమ్యం" అన్న సూక్తి ఉత్పన్నమైనది. ఈ సందర్భంలో మనం చెప్పుకో దగిన వింతకథ ఒకటి ఉన్నది. క్రీ.పూ. 639–559 ప్రాంతంలో ఏథెన్స్ నగర పరిపాలకుడైన సోలన్, తెస్పిస్ నాటకం చూడడానికి వెళ్లాడట. అంతకు ముందు నాట్యంచేసి పాటలు పాడడం తప్ప వేషధారణమే లేదు గదా! తెస్పిస్ నిర్వహిస్తున్న నూతన విధానాన్ని చూచి "ఈ విధంగా మాయనటన చేసి ప్రజల యెదుట అబద్ధ మాడడానికి సిగ్గులేదా?" అని సోలన్ గద్దించి అడిగాడట. దీనికి సమాధానంగా తెస్పిస్ "నాటకంలో వినోదానికాడితే ప్రమాదం యేముంది?" అని సమాధానం చెప్పాడట. వెంటనే సోలన్ తన చేతికర్రతో నేలమీద కొట్టి "మనమీ నటనను మెచ్చి గౌరవించినట్లయితే యిటువంటి నటనే ప్రజావ్యవహారాల్లో ప్రవేశించగలదు" అని కోపంతో అన్నాడట.

తెస్పిస్ గ్రీకు నాటక ప్రపితామహుడని యీ పర్యాలోచనవల్ల స్పష్టమవుతున్నది. కాని యితడే నాటకానికీ సమగ్ర స్వరూపాన్ని యివ్వలేదు. ఆ పని చేసినవారితని తరువాతివారు. కొన్ని ప్రధానాంశాలను మాత్రమే యితడు ప్రవేశపెట్టాడనడం సత్యమే కాని నాటకంలో మోటుతనం మిగిలే ఉన్నది. ఉన్నత సారస్వతస్థాయిని అది పొందలేదుకూడా. క్రీ.పూ. 534లో పెజిస్ట్రేటస్ అనే ఏతెన్సు నియంత సిటీ డయనీసియా అనే పేర డయనీసస్ ఎల్యూథేరియస్ దేవుని పూజకోసం ఒక ఉత్సవాన్ని ప్రారంభించాడు. ఎల్యూథేరియస్ పట్టణంనుంచి తీసుకొనివచ్చిన విగ్రహానికి జరిగే పూజావిధానం కాబట్టి దీనికా పేరు వచ్చింది. ఎల్యూథేరియస్‌లో డయనీసస్‌కు నల్లమేక చర్మం ధరించినవాడని పేరు. ఈ ఉత్సవంలో విషాదాంత నాటకాల పోటీలు ముఖ్య కార్యక్రమంగా యేర్పాటు చేయబడ్డాయి. మొదటి పోటీలో తెస్పిస్ తగిన విజయం పొందాడు. తొలిమేక బహుమానం తెస్పిస్‌కే లభించింది. కాని నాటకం మాత్రం పరిపూర్ణస్థితి నందుకొనలేదు. భాషాడంబరం, అసభ్యత, వాచాలత మొదలైన అవగుణాల సంగతి చెప్పనవసరం లేదు. కాలక్రమాన యివి ఈస్కిలస్ చేతిలో మారిపోయి, ఉన్నతస్థాయికి వచ్చాయి.

తెస్పిస్ తరువాత ఫైలస్ పట్టణ నివాసి అయిన ప్రాటినస్ పేర్కొనదగినవాడు. ఫైలస్ పట్టణం పెలొపొనీసస్ రాష్ట్రంలోనిదనీ యీ రాష్ట్ర ప్రజలు డోరియన్ జాతివారనీ యిదివరకే పేర్కొనడం జరిగింది. ప్రాటినస్ పద్దెనిమిది ట్రాజడీలను, ముప్పైరెండు శటైరిక్ నాటకాలను వ్రాశాడు. కాగా మన మిప్పటికి మూడు విధాలైన నాటక విభేదాలను చూడగలిగాము: 1. ఆశువుగా చెప్పి పాడే డితిరామ్బు. ఇది పల్లెలలో పరిపాటిగా ఉండేది. 2. ఛందోబద్ధంగా వ్రాయబడుతూ సారస్వతస్థాయి నందుకొన్న డితిరామ్బు. క్రీ.పూ. 508 నుంచి యిది ఏతెన్సులో జరుగుతున్న సిటీ డయనీసియా ఉత్సవాల్లో ఒక భాగంగా ఉండేది. 3. విషాదాంత (ట్రాజడీ) నాటకం. ఈ పరిస్థితుల్లో ట్రాజడీల్లో కేవలం మద్యానికి అధిదేవత అయిన డయనీసస్ గురించి వ్రాసే పద్ధతి మారింది. కాని ప్రజల్లో మాత్రం కొంత పూర్వాచార పరాయణత, సాంప్రదాయానుసరణము వుంటుంది గదా! అందువల్ల కేవలం డయనీసస్‌ను గురించి నాటకాలు చూడాలనుకొనేవారు చాలామంది వుండేవారు. దీన్ని గుర్తించిన ప్రాటినస్ తన స్వస్థలమైన ఫైలస్‌లో సారస్వతస్థాయి నందిన డితిరామ్బును ఎటికా రాష్ట్రంలోని ట్రాజడీని కలిపి శటైర్ ప్లేస్ వ్రాశాడు. ఆ శటైర్ నాటకాల యితివృత్తాలు డయనీసస్‌కు సంబంధించినవే; ఇవి డయనీసస్ ఉత్సవాల సందర్భంలో ప్రదర్శింపబడేవే. కాబట్టి ఈ విధంగా ఉండడం సముచితమే ననిపించుకుంటుంది. డయనీసస్ ఉత్సవాలలో మేకను బహుమానంగా యిచ్చే పద్ధతి క్రీ. పూ. 501లో

మార్చివేయబడింది. అంతేకాక ఔత్సాహిక నటులు నూతన విధాలైన నాటకాలను ప్రదర్శించడానికి ప్రారంభించారు. ఈ నాటకాలే కామెడీలు (సుఖాంతనాటకాలు)గా పరివర్తన చెందాయి. ఇప్పటినుంచే ప్రతినాటకకర్తా మూడు విషాదాంత నాటకాలకు ఒక శటైరు నాటకాన్ని ప్రదర్శించాలన్న నియమంకూడా ప్రవేశపెట్టబడింది. ప్రాటినస్ క్రీ.పూ. 499 లో ఈస్కిలస్‌తో పోటీచేసినట్లు తెలుస్తున్నది. ప్రాటినస్ శటైర్ నాటకాలను ప్రవేశపెట్టింది బహుశా క్రీ.పూ. 517 లో కావచ్చును. శటైరు నాటకాలలో రెండు రకాలైన వేషాలున్నట్లు ప్రాచీనపాత్రల వైఖరి తెల్పుచున్నది. ఒక రకమైనవారు గుర్రపు దుస్తులు. ఇంకొక రకమైనవారు మేక దుస్తులు ధరించే వారు. కాని యీ భేదం నాటకాలలో పాల్గొనేవారు పూర్తిగా సాధించినట్లు కనిపించదు. ఒకవేళ పండుగులలో ధరించే దుస్తులలో యిటువంటి భేదం పాటింపబడేదేమో! గుర్రపు దుస్తులవారికి సైలీనీ అని, మేక దుస్తులవారికి శటైర్స్ అనీ పేర్లు. నేపుల్సు లోని క్రీ.పూ. 400 నాటి ప్రాచీన గ్రీకు పాత్రమీద శటైర్ నాటకానికి సన్నద్ధమవు తున్న దృశ్యం ఒకటి చిత్రింపబడి ఉంది. ఈ దృశ్యంలో మేకతోలు, చెడ్డీ, గుర్రపు తోక మాత్రం కనిపిస్తాయి. కొమ్ములుగాని, కాళ్ళకు మేకడెక్కలు లేదా గుర్రపు డెక్కలుగాని కనిపించవు. అప్పటికీ దుస్తులు శటైర్ నాటకాలలో పాల్గొనేవారికి నిర్ణయమై వున్నట్లు ధ్రువపడుచున్నది.

గ్రీకు ట్రాజడీని యెవరు ప్రారంభించారనే విషయం వివాదగ్రస్తమైనదిగా వున్నది. ఏరియన్, ఎపిజీనీస్, తెస్పిస్‌లు ముగ్గురిని ప్రారంభకులుగా పేర్కొన వచ్చునని కొందరంటున్నారు. మరికొందరు ఈస్కిలస్ మొదటి విషాదాంత నాటక కర్త అని దృఢంగా విశ్వసిస్తున్నారు. ఏది యెట్లాఉన్నా ఏరియన్, ఎపిజీనీస్‌లకు పూర్వం ట్రాజడీగా గుర్తించదగిన గ్రీకు రచనే లేదనీ, తెస్పిస్, ఈస్కిలస్‌ల తరు వాతనే ట్రాజడీ పూర్ణస్వరూపం పొందిందని మాత్రం స్పష్టంగా చెప్పవచ్చును.

ఈస్కిలస్ :

గ్రీకు విషాదాంత నాటకాలన్నిటిలోనూ ఈస్కిలస్, సోఫోక్లిజ్, యూరిపిడిజ్‌ల నాటకాలే సజీవాలుగా నిలిచివున్నాయి. సజీవాలుగావున్న యీ నాటకాలుకూడా యీ రచయితలు రచించిన వాటిలో చాలా అల్పభాగం మాత్రమే. ఈ ముగ్గురి లోనూ ప్రాచీనుడైన ఈస్కిలస్ క్రీ.పూ. 525 లో ఏతెన్సు నగరంలో ఒక ప్రముఖ కుటుంబంలో జన్మించాడు. ఆ కాలంలో యీ నగరానికి యెక్కువ ప్రాముఖ్యం రాలేదు. ఈస్కిలస్ బాలుడుగా వున్నప్పుడు "డయనీసస్" దేవుడు స్వప్నంలో కనపడి విషాదాంత నాటకాలు వ్రాయవలసిందిగా ఆజ్ఞాపించినట్లు ఒక కథ ప్రాచీన

కాలం నుంచీ ప్రచారంలో ఉన్నది. ఇతన్ని "పైతాగరియస్"గా చెప్పే సంప్రదాయంకూడా ఉన్నది. అంతేకాక "ఎల్యూసినియన్" రహస్యాల ప్రోత్సాహకుడని కూడా పేర్కొనబడ్డాడు. ఒకప్పు డితడు ఎల్యూసినియస్ రహస్యవిశేషాలను వెల్లడి చెయ్యడంచేత దేశభక్తి హీనుడనే నిందకు గురైనట్లు భావించడం జరిగింది.

క్రీస్తుకు పూర్వం 499 లో ఏథెన్సులో జరిగిన నాటకాల పోటీల్లో ఈస్కిలస్ పాల్గొన్నాడు. ఇంతకుపూర్వం 484 లో జరిగిన పోటీల్లోకూడా పాల్గొని విజయం పొందాడు. అది ప్రముఖంగా పేర్కొనదగిన విజయం కాదు. దీని తర్వాత జరిగిన అనేక పోటీల్లో ఉన్నత విజయాలను పొందాడు. ఈస్కిలస్ కేవలం రచయిత మాత్రమేకాదు. గొప్ప యోధుడుకూడా. "మేరతన్" లోనూ, "శలిమిస్" లోనూ జరిగిన యుద్ధాలలో యితడు పోరాడాడు. ఇతడు తొంబై నాటకాలు వ్రాస్తే వాటిల్లో యేడు మాత్రమే నిలిచి వున్నాయి. ఎప్పుడైనాగానీ పోటీల్లో పదమూడు సార్లు బహుమతులు పొందాడు. ఈస్కిలస్ క్రీ.పూ. 455 లో సిసిలీలో కీర్తిశేషుడయ్యాడు. గ్రీసు దేశంలో ఏథెన్సు నగరం అత్యద్భుతమైన ఔన్నత్యదశను పొందడం యితడు తన అవసానకాలంలో చూడగల్గాడు.

ఈస్కిలస్ నాటకంలో సాంకేతికశక్తి క్రమాభివృద్ధి మనకు స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. బృందగానానికి అధికపాత్రగల యితని ప్రథమ నాటకమైన "ది సప్లయింట్స్" లో విషాదాంత నాయకుడు మొదటిసారిగా కనిపిస్తాడు. "ది సెవెన్ ఎగెనెస్ట్ థీబ్జ్" నుంచి నాటకీయత అత్యంతవికాసం పొందిన "ఒరెస్టియా" వరకూ మనం ఎంతో అభివృద్ధిని చూడగలం. ఈ నూతనసృష్టి నాటకీయ సంభావ్యతను గమనించే యితడు రెండవ నటుణ్ణి నిల్పాడని "అరిస్టాటిల్" చెప్పకుండానే తెలుస్తుంది. సోఫొక్లిజ్ ననుసరించి యీతడు ఒరిస్టీస్‌లో మూడవ నటుణ్ణికూడా నిల్పాడు. మనకు లభిస్తున్న నాటకాలను బట్టి యీతని భావనావిశిష్టతను, శైలి ఔన్నత్యాన్ని విశేషంగా మనం గుర్తించగలం. ఇతని భాషాపరిపుష్టి, సార్థకశబ్దప్రయోగ ఔచితి అత్యంత ప్రశంసనీయాలు. ఉత్తమ కవీశ్వరునికి ఉండదగిన కవితా గాంభీర్య నైశిత్యాలతో యీతని భావాలు అలరారుతూ వుంటాయి. మతవిషయంలోనూ, తాత్త్విక విషయాల్లోనూ యితనికి అసక్తి మెండని చెప్పవచ్చును. విశ్వజనీనమైనవనీ, ముఖ్యమైనవనీ తాను భావించే మతతాత్త్విక సమస్యల ప్రభావం కలవిగా మానవుల సంగతులను ఇతడు సమీక్షిస్తాడు. పశ్చిమ యూరప్ సంస్కృతికి సంబంధించిన రచనలలో దివ్యత్వాన్నిగూర్చి ఉత్తమాలు, ప్రశస్తాలు అయిన భావాలున్న వాటిల్లో ఒకటిగా భాసించే "ఒరెస్టా" ను యితడు సమర్థవంతంగా తీర్చిదిద్ది పరిసమాప్తి కావించగల్గాడు.

సోఫోక్లిజ్ :

సోఫోక్లిజ్ యూరిపిడిస్ కంటే ముందుగా, అంటే, దాదాపు క్రీ.పూ. 495 ప్రాంతాన జన్మించి తొంభై యేండ్లు జీవించి క్రీ.పూ. 405 లో కీర్తిశేషుడయ్యాడు. ఇతని కుటుంబం సంపన్నవంతమైంది. ప్రభుత్వకార్యాలయాల్లో అనేకపర్యాయాలు ఉద్యోగం చేశాడు. సోఫోక్లిజ్ నూట యిరవై నాటకాలు రచించగా వాటిలో దాదాపు యేడు మాత్రమే లభ్యమవుతున్నాయి. ఇతని నాటకాలు విషాదాంత నాటకాల పోటీలలో యిరవై పర్యాయాలు విజయం పొందగా అమేయమైన ఖ్యాతి పొందాడు. కళాకౌశలంతోనూ అతిగంభీరమైన భావగ్రహణాశక్తిలోనూ పరిణితుడైన సోఫోక్లిజ్ ప్రతిభాపరిమితులను నిర్ణయించడానికి విమర్శకులకు సాధ్యమయ్యేదికాదు. ఇతని నాటకాలన్నిటిలోనూ ముఖ్యంగా "ఎడిపస్ ది కింగ్" అన్న దానిలో ఇతని నాటకీయతా వైదుష్యం స్పష్టంగా కనిపిస్తూ ఉంటుంది. ఈ "ఎడిపస్ ది కింగ్" లోనూ, "ఎజాక్స్" నాటకంలోనూ, "ఫిలాక్టిటీజ్" లోనూ ఇతడు తన రచనా వైదుష్యంతో పరాంకోటి నధిరోహించాడు. వాటిల్లో యీతడు పతాకాస్థానకాన్ని (డ్రమెటిక్ ఐరనీ) అధికంగా ఉపయోగించాడు. మానవజీవితాన్ని గూర్చి యితని దృక్పథం యెటువంటిదో యితని రెండు గేయనాటకాల్లో స్పష్టంగా గోచరమవుతుంది. యాంటిగనిలో మానవీయతాద్భుతాలను, 'ఎడిపస్ ది కింగ్'లో స్వర్గసూత్రాలను ప్రతిబింబింపజేశాడు. జీవితాన్ని గురించి 'సోఫోక్లిజ్' దృక్పథంలో రెండంశాలున్నాయి. స్వర్గనిర్దేశాన్ని, దాని శాశ్వత సూత్రాలను అనుసరించి మానవుడు తన గమ్యాన్ని తానే రూపొందించుకొనడం ఒకటి. అమాయికంగా తనకు తెలియక తన తల్లినే వివాహమాడి స్వర్గనియమాల నతిక్రమించిన ఎడిపస్ అంతర్మథనమూ, చివరిగా అతని పతనమూ పై అభిప్రాయానికి నిదర్శనాలు.

ఈస్కిలస్ బోధనా విధానము మత తాత్త్విక శాఖాభిముఖంగా ఉంటుంది. యూరిపిడిస్ ముఖ్యంగా మానవుల విషయాల్లో ఆస్థకలిగి వుంటాడు. మానవ స్థాయిలో అతిక్లిష్టాలైన మానవ సమస్యల నెదుర్కొనేటప్పుడు వారి మానసిక పరిస్థితులపట్ల కూడా యితని కానక్తి వున్నది. ఈ యిద్దరి కవులకూ మధ్యస్థంగా సోఫోక్లిజ్ స్థితి వుంటుంది. ఈస్కిలస్ నియతితోపాటు యూరిపిడిస్ మానసిక పరిశీలన కూడా యితనికున్నాయి. ఇతనిలో దైవీయ మానవీయ సంఘర్షణ యెల్లప్పుడూ కన్పిస్తూ వుంటుంది. ఇతని మానవ జీవితభాష్యం గంభీరమైనదేగాక విస్తృతమూ సార్వభౌమత్వమూ కలది. సృజనాత్మకమైన పశ్చిమ యూరపు సాహిత్యంలో దీనికి తుల్యమైనదెక్కడో వొక్కటి వున్నా యిది అసాధారణమైనదే అనవచ్చును.

యూరిపిడిస్ :

యూరిపిడిస్ స్థానం ప్రాథమికాంశాల్లోనే ఈస్కిలస్ ఆశయానికి ప్రతి ద్వంద్విగా కనిపిస్తుంది. క్రీ.పూ. 485–480 మధ్య యితడు జన్మించాడు. పేద కుటుంబానికి చెందిన యితని తల్లి కూరలమ్ముకుంటూ వుండేది. ఇతని బృందగీత చరణాలలో చిత్రకళాభిజ్ఞతా సూచకాలైన ప్రయోగాలుండడంపట్ల చాలామంది ఇతనికి చిత్రకళ వచ్చునని భావిస్తున్నారు. స్త్రీల పాత్రచిత్రణల్లో యితడు నిస్సంకోచంగా చిత్రిస్తాడు. అందువల్ల యితనికి స్త్రీలతో అతి సన్నిహితంగా అత్యధికమైన అనుభవాలుండి వుంటాయని యితని జీవిత చరిత్రకారు లూహించారు. ఇతడు అసలు వ్రాయడానికి తొంభై రెండు నాటకాలు వ్రాసినా తన జీవితకాలంలో యెనభై యెనిమిది మాత్రమే ప్రచురింపగల్గాడు. పూర్వాచారాలకు దూరమైన యితని నూతనాశయాలు ప్రజామోదం పొందకపోవడంవల్ల యితడు పోటీల్లో నాలుగుసార్లు మాత్రమే కాబోలు విజయం పొందాడు. ఇతని నాటకాల్లో ప్రబలమైన సంశయాత్మత వ్యక్తమవుతూ వుంటుంది. మహావైభవాన్ననుభవించిన ఏతెన్సు నగరం వినాశోన్ముఖమై శిథిలమవుతున్న పెలొపొనీషియన్ యుద్ధసమాప్తి కాలంలో యితడు రచించిన నాటకాల్లో అనుమానం, అనిశ్చితత్వం అధికంగా కనిపించుతుంది. ఇతని భావాలు యితని జీవితకాలంలో ప్రజామోదం పొందకపోయినా మరణానంతరం విషాదాంత నాటక కవిత్రయంలో ఇతన్ని ఉత్తముడుగా పరిగణించడం జరిగింది. ఇతనివి పదిహేడు విషాదాంత నాటకాలు, ఒక పరిహాస నాటకమూ ఇప్పుడు నిలిచి వున్నాయి. మాసిడోనియాలో కింగ్ అఫ్ ఆర్ ఖిలాజ్ ఆస్థానంలో రెండేళ్ళుండి క్రీ.పూ. 406 ప్రాంతాన యితడు కీర్తిశేషుడయ్యాడు.

నాటక నిర్మాణంలో యూరిపిడిస్ అంతగా నిపుణుడు కాడు. మానవ సమస్యలను మానవస్థాయిలో పరిశీలించడమే యితని గొప్పతనానికి పెద్దకారణం. కుశాగ్రబుద్ధిగా యితడు చేసే పాత్ర మనఃపరిశీలనం, ప్రసన్నమైన ఇతని కరుణ రసోత్పత్తి దృశ్యాల్లో సంభావ్యనాటకీయతలను గూర్చి యితని ఆలోచన, సాంప్రదాయక గాథలను నూతన నాటకీయ కల్పనలో వ్యాఖ్యానించగల యితని సామర్థ్యం – యివి అన్నీ సమున్నతస్థాయిలో వుండి కార్యప్రవణమైన పరిణత మనస్వితను వ్యక్తంచేస్తూ వుంటాయి. మానవుని సమస్యల విషయంలో యితని పరిష్కరణా న్నుదాహరించడానికి "అల్ సెస్టిస్" గాని, "మెడియా" గాని ఉపయోగిస్తుంది. "హిప్పొలిటస్" లోని "ఫీడ్రా" పాత్రలోనూ, ఎలెక్ట్రా పాత్రలోనూ, ఇంకా అనేక పాత్రలలోనూ యితని పాత్రచిత్రణా వైభవం కానవస్తుంది.

నాటకీయపంథాలో యితడు తన ప్రభావాన్నత్యధికంగా చూపించాడు. నాటక కవులమీద సాంప్రదాయక గాథలకున్న ప్రాబల్యాన్ని యూరిపిడిస్ సడలించాడు. బృందగానాల ప్రాబల్యాన్ని తగ్గించాడు. పాత్ర పరిశీలనకోసం యితడిచ్చిన ప్రాముఖ్యమే యితని విశిష్టకళోపాయనం. ఇంతకుముందు తెలిపిన విధంగా యితడు ఈస్కిలస్‌వలె మతవిషయాల్లో ఆసక్తికలవాడు కాదు. బాధలను, అరిష్టాలను యెదుర్కొని తలపడే మానవుల నైతిక సమస్యలపట్ల ఇతనికి ఆసక్తి వున్నది. ఇతని జీవిత తత్వజ్ఞతకు "ది బ్యాకీ" ఒక చక్కని ప్రతిబింబంగా కనిపిస్తుంది. పరిమితిలోనూ వైభవంలోనూ ఈస్కిలస్‌కూ సోఫోక్లిజ్‌కూ ఇతడు తగ్గిపోవచ్చునేమో గాని విశిష్టమైన ఉత్కృష్టతాగుణంలో, నాటక కళ అభివృద్ధి చెందడానికై బాటలు నిర్మించడంలో ఇతడు తన ప్రత్యేకత నిలబెట్టుకున్నాడు.

1. ఈస్కిలస్ రచనలు :

   1. ది సప్లయింట్సు, 2. ది పర్షియన్స్, 3. ది సెవెన్ ఎగినెస్ట్ ది థేబ్జు, 4. ది ప్రామిథియస్ బౌండు, 5. ది ఎగమెమ్నన్, 6. సీఫొరి, 7. యూమినైడ్స్.

2. సోఫోక్లిజ్ రచనలు :

   1. ఎజాక్స్, 2. ఎడిపస్ ది కింగ్, 3. యాంటిగని, 4. ట్రాకినియా, 5. ఎలెక్ట్రా, 6. ఫిలాక్టిటీజ్, 7. ఎడిపస్ ఎట్ కొలొనస్.

3. యూరిపిడిస్ రచనలు :

   1. ఆల్‌సెస్టిస్, 2. మెడియా, 3. హిపోలిటస్, 4. హెమూబా, 5. ఆంద్రోమకి, 6. ది హెరాకేడీ, 7. ది సప్లియంట్స్, 8. ది ట్రోజన్ ఉమన్, 9. ఎరాక్లీజ్, 10. ఇఫిజెకాయ ఇన్ టారస్, 11. టో, 12. హెలెన్, 13. ఎలెక్ట్రా, 14. ఒరస్టీజ్, 15. ది ఫినిస్సీ, 16. ది బ్యాకీ, 17. ఇఫిజీనియా ఇన్ ఆలిస్, 18. రీసస్, 19. ది సైక్లోప్స్.

సునేరియస్ :

సునేరియస్ ఐకేరియా రాష్ట్రీయుడు. ఏతెన్సులో క్రీ.పూ. 580–560 మధ్యకాలంలో యితడు మోదాంత నాటకాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు. దేశంలో ఉన్న పురాతనాచారకాండకు సంబంధించిన కార్యక్రమాలను స్థిమితమైన వాద్యంతో

కూడిన ప్రదర్శనంగా యితనే మార్చివేశాడు. లెనాఫెస్టివల్ వాలంటీర్స్ కోడి పుంజుల్లాగ, పక్షుల్లాగ వేషాలు వేసుకొనేవారు. క్రీ.పూ. 486 లో డయనీషియా నగరంలోను, క్రీ.పూ. 442 లో ల్యూడియాలోను అధికారిక పర్యవేక్షణలో మోదాంత నాటక ప్రదర్శనం నిర్వహింపబడింది. ప్రాచీన మోదాంత నాటక సాహిత్యం, మధ్యకాలిక మోదాంత నాటక సాహిత్యం, నూతన మోదాంత నాటక సాహిత్యం అని మోదాంత నాటక సాహిత్యం మూడు విధాలుగా విభజింపబడింది. ప్రాచీన మోదాంత నాటక సాహిత్యం క్రీ.పూ. 5 వ శతాబ్దిలో అంతమైంది. మధ్య కాలిక మోదాంత నాటక సాహిత్యమూ, నూతన మోదాంత నాటక సాహిత్యమూ క్రీ. పూ. 340 వరకూ వున్నవి. నూతన మోదాంత నాటక సాహిత్యంలో క్రీ.పూ. 300 ప్రాంతం ఉత్తమకాలం. మధ్యకాలిక మోదాంత నాటకాలకు ఎరిక్సిస్, యాంటిఫనీజ్ అనే రచయితలు ముఖ్యకర్తలు. ఈ యిద్దరి రచనలు ఒక్కటైనా లభించలేదు. ప్రాచీన మోదాంత నాటకం క్రీ.పూ. నాల్గవ శతాబ్ది ప్రారంభంలో అంతమవ్వడానికి కారణం నాటి రాజకీయాలు. అరిస్టోఫనీజ్, పెరిక్లిజ్, సోక్రటీస్, యూరిపిడిస్, మొదలైన సమకాలిక నాటక కర్తలపై దూషణ లతో నిండిన విమర్శలు కొనసాగాయి. ప్రాచీన మోదాంత నాటకానికి, మధ్యకాలిక మోదాంత నాటకానికి మధ్య ఒక అర్థశతాబ్ది సంధియుగంగా గడచింది. రాజకీయ వ్యక్తిత్వాలను, వ్యక్తుల గాథలను యీ కాలంలో కావ్యవస్తువులుగా ఎన్నుకొనడాన్ని పరిత్యజించడం జరిగింది. సాహిత్యవిమర్శ వికటానుకరణలు, వికటపురాణ కథలు—కావ్య వస్తువులుగా పరిగ్రాహ్యాలు కాసాగాయి. నూతన మోదాంతనాటకం నిత్యజీవితాని కంకితంగా రూపొందింది.

ఎపిఖర్మస్ :

ఎపిఖర్మస్ అనే యీ రచయిత "సిసిలీ" లోని "మెగారా హిబ్లియా" నివాసి. క్రీ.పూ. 485 లో యితడు సిరాక్యూస్‌కి వలస వెళ్ళాడు. అరిస్టాటిలు అభిప్రాయాన్ననుసరించి ప్రాచీనకాలపు గానట బీనట గాథలకు బదులు సక్రమ మైన నాటక ఇతివృత్తాన్ని యితడు కల్పించాడని చెప్పవలసి ఉంటుంది. గ్రీకు నగరమైన "మెగరా"కు సంబంధించిన సునేరియస్‌కూ, "సిసిలీ" లోని మెగరాకు చెందిన "ఎపిఖర్మస్"కూ మధ్య స్వామ్యవాదాలు ప్రతిస్వామ్యవాదాలు వుండేవి (ఒక "మెగరా" గ్రీసులోనూ, మరొక "మెగరా" సిసిలీలోనూ వుందన్న సంగతి గుర్తించాలి).

క్రేట్స్ :

ఎపిఖర్మస్ వలెనే "క్రేట్స్" తన నాటకాలలోని అంశాల నొకే ఒక యితివృత్తానికి సహకారులుగా వుండేటట్లుగా ఒనర్చాడు. డయనీషియా నగరంలో క్రీ.పూ. 450 లో యితడు ప్రథమ విజయం పొందాడు.

క్రేటిమస్ :

"క్రేట్స్" కు సమకాలికుడైన "క్రేటిమస్" అనేక పాత్రలకు బదులు, ఒకదానికొకటి సంబంధం లేకుండా వుండేట్లుగా మూడు పాత్రలను సృజించాడు. మోదాంత నాటకాల్లో దుష్కర్ములను పరిహసించి తిరస్కరించాడు. సునేరియస్, ఎపిఖర్మస్, క్రేట్స్, క్రేటిమస్‌లు అతిప్రాచీన (క్రీ.పూ. 565–450) మోదాంత నాటకకర్తలుగా పరిగణింపబడతారు. ప్రాచీన మోదాంతనాటక సాహిత్యం క్రీ.పూ. 450 నుంచి 385 వరకూ వుంటుంది. ఇంతకంటె అతి పురాతన కాలంలోని నాటకం పాత్ర రహితంగావుండి కేవల నృత్యగాయక బృందమొక్కటే పాత్రలుగా పాల్గొనడంలో విశిష్టత నొందింది. క్రేటిమస్ తన నృత్యగాయక బృందాన్ని సంభాషణలో పాల్గొనకుండా విరమింపజేసి వారిసంఖ్యను ముగ్గురికి తగ్గించి వేశాడు. ఈ విధంగా బృందగాయకులకంటె, బృందగాన నాయకులకంటె భిన్నంగా నటులకు స్థానం లభించింది. నాటకీయ పాత్రాభినయాన్ని ఈ విధంగా యిది మేళవించుకొన్నది. మూడు పాత్రలుగల విషాదాంతనాటక ప్రభావంవల్లనే యిట్లా జరిగిందనడంలో సందేహం లేదు. పూర్వమున్న రెండు పాత్రలను సోఫోక్లిజ్ మూడు పాత్రలుగా మార్చాడు. ప్రాచీన మోదాంత నాటకం దూషణోక్తిని ఒక ప్రబలమైన ఆయుధంగా పెంపొందించుకొన్నది. ఈ అంశమే ప్రాచీన, మధ్యకాలిక, నూతనమోదాంత నాటకాలకంటె దీనికి విశిష్టమైన ప్రత్యేకతను సంపాదించింది. డయనీషియా నగరంలో క్రీ.పూ. 452 లో క్రేటిమస్ ప్రథమ విజయం పొందాడు.

ఇక్ఫన్‌టిడేజ్ :

"ఇక్ఫన్‌టిడేజ్" క్రీ.పూ. 457–453 సంవత్సరాల మధ్య ప్రథమ విజయాన్ని పొందాడు. "మెగేరియన్ కామెడీ"ని ఇతడు చేపట్టాడు.

కియామిడీడ్, మాగ్నిజ్ :

కియామిడీడ్, మాగ్నిజ్‌ల కాలంలో, అంటే—క్రీ.పూ. 486 ప్రాంతంలో—ప్రభుత్వం మోదాంతనాటకానికి అధికారిక గౌరవాన్ని యిచ్చింది. ఐచ్ఛిక ప్రద

ర్శనగావున్న బృందగానాలను కూడా పూర్వాచారానికి విరుద్ధంగా ప్రభుత్వం యేర్పాటుచేసింది. ది ఎడియాన్స్, ది గాల్ఫైస్, ది హేర్పిస్ట్స్, ది బర్డ్స్ అండ్ ది ఫ్రాగ్స్ అనే నాటకాలను మాగ్నిజ్ రచించాడు. ఈ నాటకాలలోని పాత్రలలో కొన్ని ఆ పాత్రలు ధరించే జంతు, పక్షి, కీటకాకృతులుగల కృత్రిమముఖాలను సూచిస్తాయి.

మోదాంతనాటక ప్రాదుర్భావం :

అరిస్టాటిలు ననుసరించి మోదాంత నాటకాలు కూడా ఫ్యాలిక్ కర్మకాండల లోని నాయకులతో కూడా సద్యః కల్పనలవల్ల ప్రాదుర్భావం చెందాయి. ఈ కర్మ కాండ బలిస్థానానికివెళ్ళే ఊరేగింపుతో కూడివుంటుంది. బలి, ప్రజాపతి (ఫ్యాలిక్) గీతమైన (కోమస్) ఆమోద గీతంతో కలిసి వుండేది. కామెడీకి (మోదాంత నాట కానికి) అసలైన అర్థం కోమస్ సాంగ్ (ఆమోదగీతి) అని. త్రాగి గంతులువేసే వేషధారుల బృందం పాల్గొంటుందని దీని భావం. ప్రజాపతి (ఫ్యాలిక్) ఉత్సవ పద్ధతిగల ఆమోద గీతినుంచి (కామెడీ) మోదాంతనాటకం రూపొందింది. ఆమోద గీతిలో రెండంశాలుంటాయి. భక్తుల పూజాతంత్రాలలో సన్నిధి చెయ్యవలసిందిగా దేవుణ్ణి ప్రార్థించడం ఒకటి; కామతంత్రానికి సంబంధించిన భావాలతో ఆశువుగా చెప్పే పద్యం రెండవది. వీటిల్లో వ్యక్తుల నుద్దేశించే పరిహాసానికి యెక్కువగా అవకాశం వున్నది. ప్రజాపతి (ఫ్యాలిక్) కర్మకాండలు కామ్యసంసిద్ధికే గాక దుష్ట భూతాలనుంచి రక్షణ సమకూర్చడానికి కూడా ఉద్దేశింప బడ్డాయి.

ప్రాచీన మోదాంతనాటక లక్షణాలు :

1. ప్రోలోగ్ : మన నాందీ ప్రస్తావనలవంటిదిగా 'ప్రోలోగ్' ఉంటుంది. నాట కాంశవివరాలు తెలియజెయ్యడానికి నాటకాభినయప్రారంభానికి ఇది ఉపకరిస్తుంది.

2. పరడస్ : పరడస్ అనేది బృందగాయకుల ప్రవేశగీతం. అరిస్టోఫినిజ్ కాలం నుంచీ కొన్ని సందర్భాల్లో అక్కడక్కడా నటులు పలికే వాక్యా లతో కూడా యిది వుంటుంది.

3. దియాగ్ : యాగ్ అనేది యిద్దరు నటులమధ్య జరుగుతూ బృందగాయకుల చేత బలపరచబడే నాటకీయమైన సంవాదరూపమైన రచన.

4. పరబెసిస్ : ముందుకురా అనే అర్థంవున్న గ్రీకు పదం యిది.

నటులు రంగభూమికి దూరంగా వుండడంవల్ల గాయకబృందం ప్రేక్షకులను బోధించడానికి ముందుకు నడుస్తుంది. పరబెసిస్ ఏడు విభాగాలతో రెండు దళాలుగా యేర్పడి అందులో మొదటిదళం మూడు చిన్న విభాగాలతో ఉంటుంది. కారిఫియస్ ప్రధాన గాయకుడు యీ విభాగాన్ని నిర్వహిస్తాడు. నాటకీయవిభ్రాంతిని, నాటకంలో ముందు జరగబోయే సంఘటనలతోడి సంబంధాన్ని విడిచిపెట్టి స్వీయగుణ విశేషాలను గురించి కవికిగల భావాలను వెలువరించి జనానీకంనుంచి వట్టి ప్రశంసనే ఆశిస్తాడు. ఇతనికి ప్రతికూలురైన కవుల్ని పరిహసిస్తాడు. ప్రజా సమస్యలను గురించి తన అభిప్రాయాలను ప్రకటిస్తాడు. రెండవదళం నాల్గు విభాగాలతో ఉంటుంది. దీనిని ఎపిర్హెమటిక్ సిజిగే అంటారు. ఇందులో మొదటిభాగం ఒకగేయం. రెండవది ఎపిర్హిమి లేకుండా గాయక బృందంలో సగంమంది క్రమంగా చెప్పే ఉపన్యాసం. దీనికి తక్కిన గాయక బృందమూ దీని నాయకుడూ క్రమంగా యిచ్చే సమాధానం. మూడవవొక యాన్టోడను ఒక యాంటిపిరిమ్గా ఉంటుంది. ఈ గాయకబృందం సాధారణంగా వేషంతో పాడుతుంది. యోధులు తమ గుర్రాలను ప్రశంసిస్తారు. పక్షులు తమ జీవితాలను మానవ జీవితాలతో పోల్చుతూ పాటలు పాడడం జరుగుతుంది.

5. **ఉపకథలు :** అనంతరం ఉపకథలు, నాటకీయ దృశ్యాలు ఒక దాని వెంట ఒకటిగా వస్తాయి.

6. సంగ్రహం : బృందగానాలతో ప్రత్యేకింప బడుతుంది. ఈ ప్రాసంగిక వృత్తాలు పూర్వ విజయ (3) పరిణామాలను చిత్రించుతాయి. ఉదాహరణకి—అకారమియనిజ్ నాటకంలో గడచిన వివాదాంశం డైసీపాలిస్ స్పార్టాలో చేసికొన్నట్లు ఆరోపింపబడిన సమాధానమూ, రాజద్రోహానికి శిక్షింపబడాలా లేదా అనే విషయమూ గ్రహించ వచ్చును. 5 వ భాగంలో ప్రాసంగిక కథ ఉండదు. ఆ ఆంతరంగిక శాంతి పరిణామాల ననుభవిస్తున్నట్లు పరిహాస దృశ్యాలలో వరుసగా చిత్రిస్తుంది.

7. ప్రస్థానం : ఎగ్జోడస్ లేక గాయకబృంద నిర్గమనం. ఇది భరత వాక్యం—ఫలశ్రుతి విరమణ గీతాలలో మాత్రమే ఉండవలసింది. కాని యిది గీతానికి తర్వాత జరిగే నాటకశాలా నిర్గమనాన్ని కూడా కలుపు కొంటుంది. క్లిష్టమైన విషయానికి వొక అసమగ్రమమూ విస్తృతమూ అయిన రూపం. కాని ప్రస్తుతం మన కిది సరిపోతుంది. పూర్వ మోదాంత నాటకాలలో ప్రతి అంశమూ

యీ సూక్ష్మ విభాగాలలో ఉంటుందని చెప్పలేము. ప్రతి నాటకంలోనూ యీ విభాగాలలో ఒకటి రెండంశాలలో తేడా ఉండవచ్చును.

అరిస్టోఫెనిజ్ :

అరిస్టోఫెనిజ్ ప్రాచీన మోదాంత నాటకాలకు ప్రతినిధి. ఫిలిపస్‌కి జమొడ్రాకు పుత్రుడై క్రీ. పూ. 445 ప్రాంతాన ఎటికాలో జన్మించి 387 ప్రాంతంలో కీర్తిశేషుడయ్యాడు. చాలా చిన్నతనంలోనే యితడు రచన చెయ్యడం ప్రారంభించాడు. ఇతని ప్రథమ నాటకం "ది బ్యాంక్విటర్జ్" క్రీ. పూ. 427 లో యితని 18 వ యేట యిది ప్రదర్శింపబడింది. నలభై మోదాంతనాటకాలను యితడు రచియించాడు. తన సమకాలికులచేత గొప్ప నాటక కర్తగా భావింప బడ్డాడు. ఇతని నాటకా లొక విశిష్టత కలవి. ఇటువంటి విశిష్టత మళ్ళీ మనకెక్కడా కనిపించదు. ఈ నాటకాల్లో నేటికాలంలో గూడా కనిపించని పూర్తి వాక్స్వాతంత్ర్యం ఉన్నది. వ్యక్తిగాని సంఘంగాని తుదకు దేవుడేగాని యితని లేఖినికి గురికాకుండా యేమాత్రమూ తప్పుకొనలేక పోయారు. ఏతెన్సు నగర వాసులీ ఆరోపణలకు దూషణలకు ఆనందించేవారు. పూర్వ మోదాంత నాటకంలో అశ్లీలాలు సమృద్ధిగా ఉండేవి. ఆ కాలంలో ప్రజలభావాలు మర్యాదలు అటువంటి మొగమోటంలేని సంభాషణలపట్ల సుముఖంగా ఉండేవి. ప్రారంభదశలో యితని నాటకాలలో వస్త్వైక్యం (యూనిటీ అఫ్ ప్లాట్) లేదు గాని యితరగుణా లున్నాయి. తరువాతి నాటకాలు సమగ్ర నిర్మాణాన్ని ప్రదర్శించుతాయి. అరిస్టోఫెనిజ్ ప్రత్యేకత యేమంటే ఉజ్వలమైన ఔదాసీన్యం. ఇతని భావనాబలం అమోఘ మైంది. ఇతని మోదాంత నాటకాలు అనుక్రమంగా ఒకదానివెంట ఒకటిగా వచ్చే ప్రకాశవంతాలైన భావనివేదనలు. ఇతడు గ్రీకువారి దృష్టిలో ప్రీతిపాత్రమైన అధరలేపనం (రోగ్) అనదగినవాడు. కాని యితనిని అందరూ అపార్థం చేసి కొన్నారు. ఇతడు న్యాయవంతుడనిపించు కొన్నాడు. కాని యితని చమత్కారం న్యాయాన్యాయాలకు వశంకానిది. కండూతిగల నైతిక ప్రమాణాలలో విశృంఖలంగా విహరించేది. తరచుగా యితడు ఏక కాలంలోనే చమత్కారిత్వాన్ని భావనా లోలుపత్వాన్ని అనన్య సామాన్యంగా వ్యక్తీకరిస్తాడు. ఇతడు ప్లేటో ప్రేమను చూరగొన్నాడు. ఉజ్వలమైన మనస్వితయేగాక కరుణార్ద్రమైన హృదయం కూడా ఉన్న చిత్రమైన వ్యక్తి యితడు.

ఎలిక్జిస్, యాంటిఫనిజ్ :

వీరిద్దరూ మధ్యకాలిక మోదాంత నాటక కర్తలు. ఎలిక్జిస్, యాంటిఫనిజ్‌ల గురించి వివరాలేమీ తెలియరాలేదు.

మినందర్ :

నూతన మోదాంత నాటక సాహిత్య సృష్టికర్తల్లో ప్రముఖుడైన మినందర్ క్రీ. పూ. 342 లో ఏతెన్సులో జన్మించాడు. డియాపిరిన్, హెగిసిస్ట్రాటాల కుమారుడు. ఎలిక్జిస్‌కి మేనల్లుడు. సుప్రసిద్ధ రచయిత అయిన తన మేనమామవద్ద విద్యాభ్యాసం చేశాడు. సుప్రసిద్ధ తత్వవేత్త, శాస్త్రజ్ఞుడు అయిన రియోఫ్రాస్టస్ సన్నిధిని కూడా యితడు శుశ్రూషచేసి విద్యగణించాడు. ఇతడు స్ఫురద్రూపి. సంపన్నుడు. మంచి అభిజనం కలవాడు. ఇతనికి స్త్రీలపట్ల వ్యామోహం మెండు. శతాధిక నాటకాలను రచించాడు. కాని యెనిమిదిసార్లు మాత్రమే విజయం పొందాడు. క్రీ. పూ. 292 లో జలప్రమాదంలో యితడు కీర్తిశేషుడయ్యాడు. అతి విస్తృతమైన కీర్తి పొందాడు. గ్రీకు సాహిత్యంలో హోమర్, రోమన్ సాహిత్యంలో వర్జిల్ మాత్రమే యితనికంటే గొప్పవారనదగినవారు. ఈతని రచనలన్నిటిలోనూ యిప్పుడున్నది క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దిలో ఈజిప్టులో తుక్కుగావున్న చిత్తుకాగితాల రాశిలో నుంచి లభించింది. అరిస్టోఫెనిజ్‌కూ, మినందర్‌కూ మధ్యఉన్న తారతమ్యం యెవరెవర్ని అనుకరించారో చెప్పడానికి వీలులేనంత క్లిష్టంగా ఉంటుంది. ఆకృతిలోనూ, ఆశయంలోనూ, శైలిలోనూ, విషయంలోనూ వీరిద్దరిలో భేదం చాలా అత్యధికంగా కనిపిస్తుంది. వీరిద్దరిని ఒకరితో ఒకరిని పోల్చి మినందర్ అరిస్టోఫెనిజ్ కంటె తక్కువవాడనుకొనేటంతటి ప్రమాదంలో మాత్రం పడకూడదు. వీరిద్దరూ భిన్నులు. అందులోనూ మినందర్ తనకంటె ప్రాచీనుడైన అరిస్టోఫెనిజ్‌తో సాటిరా గలిగినంత గొప్పవాడుకూడా. మినందర్ ప్రతిభకు ప్రధానలక్షణం సావధానచాతుర్యం. ఇతని మోదాంతనాటకాలు పరిపూర్ణమైన సామర్థ్యంతో నిర్మించబడ్డాయి. కథాక్లిష్టత అధికంగాఉన్నా యితని నాటకాలు సుస్పష్టతలో గాని, ఐక్యతలో గాని వేటికీ తీసిపోవు.

నాటకీయ రచనా పరిపక్వతకు పరిణతిచెందిన అనర్గళ ధారావాహిక శైలీ సంపద కావాలి. మినందర్ కీసంపద అమోఘంగా ఉన్నది. తరువాతి శతాబ్దులకు చెందిన సాహిత్యలోకం యితని నాటకాలనుంచి యేరినముత్యాలుగా చమత్కార చాటూక్తి సంకలనాలను నిర్మించుకొన్నది. ఈతని భాషా ప్రభుత్వ మటువంటిది ;

అంతటిది. ఈతని శైలి ప్రసన్నమైనది. పద్యాలలో రచింపబడినా యితని నాటకా లెప్పుడూ కవితామయాలై వుండటానికి ప్రసన్నతా గుణంపట్ల యితనికున్న అభిమానమే కారణం.

విషయాన్నిబట్టిచూస్తే నూతన మోదాంత నాటకకర్తలు చాలా సంకుచిత రంగంలో వర్తించారనే చెప్పవచ్చును. ఈ నాటక వస్తువులు చర్వితచర్వణాలుగా కన్పడడం వింతగా వుంటుంది. ప్రధానాంశాలలో ఏమాత్రమూ మార్పువుండదు. జనాకర్షణచేసే దిక్కుమాలిన బానిస కన్నెలు, వారితో యువకులు; తల్లి దండ్రుల వ్యతిరేకతను బానిసలకుట్రలను అతిక్రమించి చివర కీయువకులను బానిస కన్నెలు వివాహం చేసుకుంటూ వుంటారు. పరిహాసం అణుమాత్రమైనాలేని మినందర్ నాటకాలకు కామెడీ (మోదాంతనాటకా) లని పేరు పెట్టడం సముచితంకాదు. కథావస్తువు అల్సెస్టిస్, హెలెన్ వంటి యూరిపిడియా ట్రాజడీస్ కథావస్తువులనుబోలి వుంటుంది. ట్రాజడీస్‌లోవలెగాక మినందర్ రచనల్లో నాటకం మోదాంతం అవుతూ వుంటుంది. భాషకూడా హాస్య రసోత్పాదకంకాదు. ఎటువంటి అశ్లీలతలూ భాషలో ఉండవు. సమకాలికులను పరిహసించడం కూడా వుండదు. ఇతని పాత్రలలో వాటి ప్రతికారాభినయాలకు మనం కొంత మందహాసం చేస్తాము. ఈ విధంగా మినందర్ గొప్ప నాటకరచయితగా ప్రకాశిస్తాడు. ఇతనివి నాలుగు నాటకాలు మాత్రమే లభించడం దురదృష్టకరమైన విషయం.

మనకు లభిస్తున్న మోదాంత నాటకాలు :

అరిస్టోఫెనిజ్ రచనలు :

1. ది అనార్ మస్, **2.** ది నైట్స్, **3.** ది క్లౌడ్జ్, **4.** ది వాస్ప్స్, **5.** పెస **6.** ది బర్డ్స్, **7.** ఎసిస్ట్రాటా, **8.** ది తెస్మొ ఫారియాజరస్, **9.** ది ఫ్రాగ్స్, **10.** ది ఎక్లీసియాజరస్, **11.** ది ప్లూటస్.

మినందర్ రచనలు :

1. హీరో, **2.** శామియా, **3.** ఎపిట్రొపాంటిస్, **4.** పెరిసి రోమిని (రేప్ ఆఫ ది లాక్స్).